OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN KURULUŞUNDA TEKKELERİN GÜREŞ SPORUNA KATKILARI

Contribution to the Wrestling Sport of Lodges in the Establishment of the Ottoman Empire

Kemal ARAS

Okt. Sarıkamış Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
kemalaras_68@hotmail.com

Öz

İnsanlık tarihi kadar eski olan güreş, iki canlının en güzel mücadele örneklerinden biridir. Eski medeniyetlerin hemen hepsin de görülen güreş, Türk spor ve kültür tarihinde zengin bir yere sahiptir. Aynı zamanda ata sporumuz sayılan güreş, tarihimizin her devresinde, büyük şehirlerden en küçük köye kadar her yerde yapıla gelmiştir.

Güreş aynı zaman da insanlığın bilinen en eski ve en köklü faaliyeti de olmuştur. Silahların icadından evvel tarih öncesi adamları, mücadelesinde vahşi kötülüğüne güreşi vasıta etmiştir. Bir zaman sonra tarih öncesi adamı düşman ve vahşi hayvanlara karşı mücadeleye hazırlık usullerini kendi kendine geliştirdi. Daha sonraları ilk insanların bu hazırlıklarını birbirleri üzerinde denemeleri yekdiğeri ile karşılaşmalarının yarışma haline dönüştürülmesi bir eğlence vesilesi oldu. Daha fazla yaşama için verilen mücadele güreşin spor olmasına yol açtı.

Anahtar Kelimeler: Güreş, Tekke, Osmanlı, Spor

Abstract

Wrestling, as old as human history, is one of the most pleasant struggling instances of the two living-being. Wrestling, seen almost all the ancient civilizations, has an important place in Turkish sports and culture. At the same time, wrestling, counted as ancestor sport, has been done in everywhere from big cities to the smallest villages in every phase of our history.

Wrestling, at the same time, has been known as the oldest and the most established activity of humanity. Before the invention of weapons, prehistoric men mediated wrestling for their wild evil in their struggling. After for a while, prehistoric men developed methods of struggling preparation against enemies and wild animals, on his own. Afterwards, primitive men's trying those preparations over each other and turning into a contest of the encounters with one another, happened an entertainment means. Struggle for more survival led to be known wrestling as a sport.

Keywords: Wrestling, Lodge , Ottoman Empire , Sports

GİRİŞ

Eski Türklerde büyük bir tutku olan ve günlük yaşamdan ayrılamayan güreşin, başlangıç yılları tam olarak belirlenememiştir. Ancak Koryakların tahtadan yaptıkları süs eşyalarının üzerinde güreşçi figürlerinin bulunmasına bakılırsa, güreşin ne kadar eski bir spor olduğu anlaşılabılır.¹

Güreş geleneğinin köklerini Orta Asya’da ki sosyal yaşantı da bulmak mümkündür. Bazı Türk boyların da, nişanlanmak için müstakbel gelini güreş de yenmek gerekiyordu. Bu güreşlerde erkeklerde yenilebilmekte idi. Yedinci veya sekizinci asırda bir gümüş tepside, Dede Korkut Destanlarında, Bamsı Beyrek ile Banu Çiçek’in nişan güreşinin temsil edildiği zannedilir.²

Kadınlar da kocalarını kahramanlık, yiğitlik derecelerini ölçerek seçerler. Banu Çiçek, Bamsı Beyrek’le ok atma, at sürme yarışına girer, hatta onunla güreşir, ancak bu konular da erkeğin kendisinden daha başarılı olduğunu gördüğü zaman evlenmeye karar verir.³

Osmanlıda sporcular genellikle Türk ve Müslüman olmuş, Arnavut, Abaza, Çerkez, Boşnak, Bulgar, Hırvat, Gürcü kökenli olanları da bilinmektedir. Osmanlı padişahları da komşu ülkelerdeki sporculara çok yüksek maaşlar vererek İstanbul’a getirebilmekteydiler. Bu sayede Osmanlı Devleti, bazı spor dallarında üstün sporculara sahip olduğu ifade edilmektedir.⁴ Ancak Osmanlı Devletinde “spor”un bilinçli bir etkinlikten çok, savaş eğitimi amacıyla uygulandığı ve teşkilatlandığı görülmektedir. Bundan dolayı Osmanlıda spor eğitimi, eğitim kurumlarında ders olarak değil talim olarak yerini almıştır. Bu anlamda spor eğitimin verildiği kurumlar, askeri eğitim-öğretim kurumları, saray eğitim-öğretim kurumları ve halk eğitimi veren tekkeler ile sınırlı kalmıştır.⁵ Fişek, (2003) spor

¹AKKURT, M. 2008: **Kahramanmaraş’ta yapılan Geleneksel Güreşlerin Tarihsel Gelişimi ve Toplum Tarafından Algılanış Biçimleri**, (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, s.20

²ESİN, E. 1991: “**Katun (Türk Kadınına Dair)**” Erdem, cilt 7, sayı 20, s.471

³ERGİN, M. 1986: Dede Kurkut Kitabı, Metin- Sözlük, Ebru Yayınları: 8 İstanbul, s.61

⁴KAHRAMAN, A. 1995: **Osmanlı Devleti’nde Spor**. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, No:1697, 638, 640, 641 s.628-629

⁵SOYER, F. 2004: “**Osmanlı Devletinde (1839-1908 Tanzimat Dönemi) Beden Eğitimi ve Spor Alanındaki Kurumsal Yapılanmalar ve Okul Programlarındaki Yeri Konusunda Bir İnceleme**”, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24 (1), s.209-225.

tekkelerin dönemin şartları içerisinde sporun örgütlenmesi ve yapılandırılması anlamında nasıl bir işlevde bulunduklarını şu şekilde açıklamaktadır.⁶ Kökenleri bakımından en eski, çağdaş benzerleri bakımından “kulüp” olgusundan daha yakın, ama “toplumsal güvenlik” boyutu içerdiği için ondan daha kapsamlı olan ilk yapı kısaca “spor tekkesi” diye anacağımız örgüttür. Çeşitli araştırmalardan, bu örgütlerin son tahlilde birer “güreş tekkesi” olduklarını; Osmanlı İmparatorluğu’nun yayılma döneminde her alınan yeni yere böyle bir tekkenin kurularak yörenin güçlü gençlerinin pehlivan olarak yetiştirilmek için bir araya getirildiklerini, İmparatorluğun her şehir ve kasabasında sporu teşvik için böyle tekkeler kurulduğunu, güreş tekkelerinin yanı başında ya da bünyesi içerisinde öteki sporların da yapıldığı örgüt ve spor tekkelerinin bulunduğunu biliyoruz.⁷

Güreş alanları oluşturulan yerlerde verilen güreş ruhsatı dışında başka işlerin yapılmasına kesinlikle müsaade edilmemekteydi. Zaman zaman güreş dışında getirilen rakkaseler ve çalgıcılar hakkında soruşturma dahi açılmaktaydı.⁸

OSMANLI’DA GÜREŞ TEKKELERİ

Osmanlı devletinin kuruluş yılları da dahil, fütuhât dönemlerinde fethedilen her yeni yere bir tekke kurulmuş, bu tekkelerin civarında veya bünyesinde o dönemde yaygın olan tüm sporların (okçuluk, güreş ve binicilik) yapılmasına destek verilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğunda güreşle ilgili uğraşlar için özerk örgütler görülür. Vakıf türünde olan güreş örgütlerinin sayıları özellikle İstanbul’un alınışından sonra inanılmaz bir düzeye ulaşmıştır. "Tekke" adı verilen bu örgütlerin özel yönetimleri vardı. Ayrıca kapsamına okçular ve ciritçiler de alınabiliyordu. Topkapı Saray Kütüphanesinde Osmanlı güreş tekkeleri ile ilgili defterler bu konu geniş bilgi vermektedir. "Cebi Humayün" ve "İhsanî Sahane" gibi defterlerde çeşitli güreş turnuvaları, tekkelerin yönetimi ünlü pehlivanların adları ve kimlere kaçır kuruş aylık ödendiği yazılıdır. Osmanlı Devletinde güreş yapılan sahaların genellikle ruhsatlı olduğu ve zaman zaman bunların denetlendiği de bir gerçektir.⁹

⁶ FİŞEK, K. 1985: **100 Soruda Türkiye Spor Tarihi**. Gerçek Yayınevi, İstanbul, s.43.

⁷ KOÇ, H. 1991. “**Greko-Romen Güreş Milli Takım Hazırlıklarında Uygulanan Programlar ve Başarıya Etkisinin İncelenmesi**”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, s.1

⁸ BOA, DH. MUI. 125/35

⁹ BOA, DH. EUM. THR. 43/23

Osmanlılar da pehlivanlar için de birçok pehlivan tekkesi yapılmıştır. Bursa'nın fethini müteakip Orhan Bey'in zevcesi Nilüfer Hatun, Bursa'da pehlivanların güreşmesi için, Pınarbaşı Meydanını vakfeylemiştir. Bu vakfedilen yere Osmanlılar tarafından ilk güreşçiler tekkesi yapılmıştır. Osmanlı sultanlarından I.Murat Edirne'yi zapt edince pehlivanlar için ikinci pehlivanlar tekkesini açtırmıştır. Burada haftada iki kere pehlivanlar güreşirlerdi. Güreşler yağışlı ve kış günlerinde bu tekke içinde, iyi havalarda, ilkbahar ve yaz günlerinde ise Edirne'nin Namazgah ovasın da yapılırdı. Her sene Hıdırellez zamanı üç gün bütün Türk ülkelerinde gelen pehlivanlar güreşirlerdi. Evliya Çelebi'de bu tekkeyi Seyahatnamesinde anlatmaktadır.¹⁰

I. Murat zamanın da güreşçiler tekkesi miridir, yani devlet tarafından masraf edilerek yapılmıştır. Evliya Çelebi bu tekkenin yerini “ Ali Paşa Çarşısı yakınında Balık Pazarı kapısı iç yüzünde” diye tanımlıyor. Ali Paşa Çarşısının da Balık Pazarı Kapısı ile İğneciler Kapısı arasın da bulunduğunu yazıyor. Ali Paşa Çarşısı günümüz de halen çarşı olarak kullanılmaktadır. Evliya Çelebi 1653 tarihinde Sofya'dan İstanbul'a dönerken, gördüğü bu tekkeyi bütün ayrıntılarıyla anlatırken, bu tekkeye “ Şeyh Cemaleddin Tekkesi” denildiğini belirtmektedir.¹¹ Osmanlıların yaptırdığı üçüncü güreşçiler tekkesi İstanbul alındıktan sonra yapılan “ Pehlivan Şüca Tekkesi” dir. Fatih Sultan Mehmet zamanın da yapılmıştır. Yeri, Küçük Pazardan Unkapanı Köprüsü yönüne giden Atlama taşı caddesi üzerinde bulunuyordu. Dördüncü olarak yapılan güreşçiler tekkesi İstanbul'da ki “ Pehlivan Demir Tekkesi” dir. Bu tekkenin de yeri su kemerlerinden Unkapanı Köprüsüne inen bulvarın üzerinde sağ taraf da bulunan Şeb-Sefa Fatma Kadın Camii'nin güney-batı yönüne açılan bahçe kapısının karşısın da bulunuyordu. Sultan I. Abdülhamit'in vakfiyesinde, bu cami yapılırken güreşçiler tekkesinin bahçesinden bir kısım yer alınarak caminin avlusuna katıldığı bildiriliyor. Beşinci güreşçiler tekkesi Manisa'da yapılmıştır. Sultan Murat sporcu olduğu gibi, sporcu ve güreşçileri korumaktaydı. 1455 yılın da Manisa'da güreşçiler ve okçular için birer spor tesisi yaptırdı. Bu tekke Kurşunlu Türbe'nin yakınındaki Müslüman mezarlığının köşesinde bulunuyordu. Bu güreşçiler tekkesinin 1551 yılın da açık olduğu sicillerden anlaşılmaktadır.¹²

Edirne'de Seyyid Cemaleddin Pehlivanlar Tekkesi'nde Seyyid

¹⁰ TAYGA, Y. 1990: **Türk Spor Tarihine Genel Bakış**, 8, Ankara, s.79

¹¹ KAHRAMAN, A. 1989: “ **Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi**” cilt2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1029, Kültür Eserleri Dizisi: Ankara, s. 38-39

¹² KAHRAMAN, A. 1989: 17

Cemaleddin ve Er Sultan adlı iki pehlivanın türbesi bulunmaktadır. Bunlardan Er Sultan, Fatih Sultan Mehmed'in huzurunda bir gün içinde Uzun Hasan'ın yetmiş seçme pehlivanını yenmişti.¹³

Edirne'nin alınmasından sonra I. Murat Hüdavendigâr, İslam askerleri canlansın ve renklenmesi için bu tekkeyi gürbüz, genç, güçlü kuvvetli, yiğit ve korkusuz kahraman erler için yapmıştır, ama gerçekten de İslam askerine revnak (parlaklık-renklik) vermiştir. Hala burada olan Rumeli yiğitleri toplanıp haftada bir kere Cuma gününde bir araya gelip 70-80 çift yağ bulanmış geçmişin sahib-kıranları (hükümdarları) gibi, Rüstem gibi cesur ve güçlü, genç pehlivanlar birbirleriyle el sıkışıp el öptükten sonra koç gibi baş tokuşup gülbang-ı Mahammedi çekip muhabbet meydanında güreş tuttuklarında insan hayran kalıp, susup boynunu bükür. Gerçekten de pir-i perverleri olan Hazret-i Mahmud Piryar-ı Veli'nin mübarek ruhunu yad edip bütün Müslümanlar gazileri gaza yoluna teşvik ederler.

Bu tekke zemini siyah taş gibi yağ ile bulanmış bir arbede meydanıdır. Ehil olmayan adamlar o tekkeye ayak bassa, yağ üstünde tepesi üzere gelip kendi kendine yenilir, ama iki yiğitlik meydanı sahibi yiğitler yalmayak ve gömleksiz bu meydanda iki-üç saat bu yağ üzere elbeşti ederler. Değme hal ile birbirine galip gelemeyip 360 çeşit pehlivanlık hileleri yaparlar"... "Kısacası bu yazılan güreşçi hilelerinden birini yaparak rakibinin bir yerini gafil yakalayıp ondan atıp intikam alır. Zira pehlivanlar arasında bilek gücü erliktir, ama hile yapmak erlikten erliktir. Zira atalar dilinde "Erlik on, dokuzu hile" demişler. Niceler buna sahip olmuşlar. "Beli, on; dokuzu da hiledir" demişler. Gerçekten de savaşıcı olup yiğit olanlara silahşorluk ve güreşçilik çok çok gereklidir. Zira Peygamber Efendimiz'in sünnetidir ki Hazret-i Mefhar-i mevcudat, Ebu Leheb ve Ebu Cehil mel'unlar ile güreşip ikisini de aşlamadan yenip pis suratları mezbahada kan yalamış azgın köpek ağzına dönmüşler idi. Heybetli ve salabetli bir sanattır. Bu Edirne Tekkesi'nde yaz ve kış yüz çift pehlivan dervişler hazır olup Piryar-ı Veli töresi üzere idman ederler.¹⁴

Bu tekke gerçi kargir kubbeler ile yapılmış değildir ama bakımlıdır. Pek çok odaları, mutfak ve biraz bahçesi vardır. Ve meydanında geçmiş zaman pehlivanlarının demirden yayları, okları, gürzleri ve türlü türlü seçilmiş kemankuş darpları, salıkları, zerdeste ve matrakları, kırkar ellişer

¹³ EVLİYA ÇELEBİ, 2006: "**Seyahatname**" (Hazırlayan Zuhuri Danişment) C: 1-VII, İstanbul, s.26

¹⁴ KÜÇÜK, M.2007: "**Osmanlılar Döneminde Güreş ve Güreşçiler Tekkesi**" Din ve Hayat, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul Müftülüğü Dergisi, spor, Sayı 17, s.15

okka gelir camuz derilerinden yağlı kispetleri ve nice türlü pehlivan aletleri, muhabbet meydanı üzerinde asılıdır.

Şeyh Cemaleddin zamanında Edirne'deki Güreşçiler Tekkesi/Zaviyesi için Serhazin-i Enderun-ı Hümayun (Enderun Hazinesarbaşısı) Mehmed Ağa zamanında 1 Muharrem 1167-30 Zilhicce 1169 yılları arasında üç yıllık muhasebe kaydı bilinmektedir.¹⁵ Edirne'de Güreşçiler Tekkesi demekle maruf Pehlivan Cemaleddin Zaviyesi Şeyhi Ahmed oğlu Hasan Pehlivan'ın vefatı üzerine şeyhliğin Ahıskalı İbrahim Pehlivan'a verilmiştir.¹⁶

Güreşlerde elde edilen gelirlerde zaman zaman belediye ve eğitim kurumlarına harcandığı da bilinmektedir.¹⁷

Sporcu Sultanlar “ Güreşçiler Tekkesi” nden başka, “ Kemankuş Tekkeleri”, “ Cundi Tekkeleri”, “ Ok Meydanları”, “ Gök Yazıtlar” ve “ Zorhaneler” gibi spor kuruluşlarını vakıf usulüyle meydana getirmişlerdir. Bunların “ Kemankuş Tekkesi” veya “ Pehlivan Tekkesi” gibi adlar altın da vasıflandırılmaları zamanın alışkanlığı ve sonucu olup, modern spor anlayışımıza uygun bir yol üzerinde yürüyen ve sırf kendini o işe verip o işle uğraştıkları spor sahalarına konular üzerinde çalışan birer ihtisas spor kurumlarıydılar.¹⁸ Bunlar bugünkü tabirle Okçuluk kulübü, Güreş kulübü, Binicilik kulübü, Stadyum ve spor salonu denilmektedir.

SONUÇ

Türk spor tarihinde engin, Türk spor geleneğinde zengin bir yere sahip olan güreş sporu, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Bütün sporların prototiplerin de olduğu gibi, güreşte eski devirlerde savaşa hazırlık amacıyla yapılmaktaydı. Eski Türklerde de bu amaç var olmakla birlikte özel ve genel toylarda (şenlikler, merasimler), yuğ (yas) merasimlerinde, Pazar ve panayır yerlerinde, yaylada konup göçüşlerde ve her türlü buluşma ve kaynaşma yerlerinde yapılmıştır. Diğer bir bakışla güreş, Türklerde siyasi ve askeri, dini, sosyal ve kültürel birçok fonksiyonların yerine getirilmesinde en önemli aksiyonlardan biri olmuştur. Ayrıca sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapı ve yaşayışında ayrılmaz bir parçası görünümünü almıştır.

¹⁵ BOA, TSM. A, 5617: 1

¹⁶ BOA, C. MF. 46/2288

¹⁷ BOA, DH. MKT, 2635/100

¹⁸ GÜVEN, Ö. 1999: “ Türklerde Spor Kültürü” Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara, s. 40-41

Dolayısıyla sosyal bütünleşmeye ve sosyalleşme sürecine de büyük katkılar sağlamıştır. Böylece eski medeniyetlerin hemen hepsinde görülen güreş sporu, hiçbir zaman Türklerde ki kadar çok yönlü fonksiyonları icra etmemiştir.

KAYNAKLAR

- BOA, C. MF. 46/2288
BOA, DH. MKT, 2635/100
BOA, DH. EUM. THR. 43/23)
BOA, DH. MUI. 125/35)
BOA, TSM. A, 5617: 1
AKKURT, M,2008: **Kahramanmaraş'ta yapılan Geleneksel Güreşlerin Tarihsel Gelişimi ve Toplum Tarafından Algılanış Biçimleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
ESİN, E. 1991: “**Katun (Türk Kadınına Dair)**” Erdem, cilt 7, sayı 20, s. 471.
ERGİN, M. 1986: **Dede Kurkut Kitabı**, Metin- Sözlük, Ebru Yayınları: 8 İstanbul.
EVLIYA ÇELEBİ 2006: **Seyahatname** (Hazırlayan Zuhuri Danişment) C: 1-VII, İstanbul.
KÜÇÜK, M. 2007: “**Osmanlılar Döneminde Güreş ve Güreşçiler Tekkesi**” Din ve Hayat, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul Müftülüğü Dergisi, spor, Sayı 17, s.15
FİŞEK, K. 1985: **100 Soruda Türkiye Spor Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
GÜVEN, Ö. 1999: **Türklerde Spor Kültürü** Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara.
KAHRAMAN, A. 1989: “ **Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi**” cilt2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1029, Kültür Eserleri Dizisi: Ankara, s. 38-39
KAHRAMAN, A. 1995: **Osmanlı Devletinde Spor**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
KOÇ, H. 1991: **Greko-Romen Güreş Milli Takım Hazırlıklarında Uygulanan Programlar ve Başarıya Etkisinin İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
SOYER, F. 2004: “**Osmanlı Devletinde (1839- 1908 Tanzimat Dönemi) Beden Eğitimi ve Spor Alanındaki Kurumsal Yapılanmalar ve Okul Programlarındaki Yeri Konusunda Bir İnceleme**”, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24 (1), s.209-225.
TAYGA, Y. 1990: **Türk Spor Tarihine Genel Bakış**, 8, Ankara.